

Britt-Ingrid Persson, Embryo till en ny jord, stengods 1974

Från redaktionen

Tidigare låg frågor om människolivets början och slut inom kyrkans domäner. Men i vår sekulariserade teknikkultur tycks de snarast ha hamnat inom de medicinska experternas ansvarsområde.

Den nya reproduktionsteknologin – forskning på befruktade ägg och embryon, fosterdiagnostik, provrörsbefruktning m m – aktualiserar frågor om *när* i den mänskliga utvecklingsprocessen vi ska börja tala om en blivande individ som måste garanteras mänskliga rättigheter. Kan man tala om ett okränkbart mänskligt liv redan i befruktningsogonblicket eller ska man skjuta upp detta till dess barnet är fött, genomgått en hälsoundersökning och befunnits vara friskt? (Förslaget har faktiskt – hur otroligt

det än låter – framförts av en amerikansk forskare.) Eller finns det en rimligare gräns någonstans däremellan?

Under de senaste åren har transplantationstekniken tvingat fram en debatt omkring dödsbegreppet. Den moderna teknikens förkämpar vill ersätta den gamla uppfattningen att en människa dör först när hennes hjärta slutar slå med den teknikdefinierade uppfattningen att människan är att betrakta som död när hennes hjärna upphört att fungera. Det nya dödsbegreppet skulle göra det möjligt att transplantera hjärtan och andra livsviktiga organ, vilket det äldre dödsbegreppet inte tillåter.

Den nya medicinska teknologin utmanar existerande föreställningar och värderingar

om det mänskliga livets början och slut. Men vi får inte överlåta åt experterna att avgöra dessa frågor. De är alldeles för viktiga för det. Och de berör oss alla.

*

De möjligheter att manipulera och kontrollera den mänskliga befruktningen, fosterutvecklingen, arvsmassan som den nya teknologin öppnar för, har liksom smugit sig på oss utan att vi riktigt förstått när, hur eller ens varför. Reproduktionsteknologin har aldrig varit ett svar på några kvinnokrav. Forskarna har haft andra drivkrafter än strävan efter att lindra mänskligt lidande när de försökt tränga in i de mänskliga genernas mysterier eller att åstadkomma en befruktning utanför kvinnokroppen. Forskaren gör sig – symboliskt – till Gud.

Forskarnas verksamhet inom reproduktionsteknologin har – som så ofta tidigare – föregripit den offentliga debatten och när politiker och lagstiftare börjar intressera sig för verksamheten har de att ta ställning till en redan ganska etablerad praxis. Inseminationsutredningens betänkanden *Barn genom insemination* SOU 1983:42 och *Barn genom befruktning utanför kroppen* SOU 1985:5 och den sk Gen-etikkommitténs utredning *Genetisk integritet* SOU 1984:88 tycks vilja dra gränserna ungefär vid den verksamhet som bedrivs idag. Ja, dvs inseminationsutredningen föreslår en restriktiv lagstiftning när det gäller *familjestrukturen* hos dem som ska få tillgång till insemination och IVF (sk provrörsbefruktning). Bara gifta eller sammanlevande heterosexuella par har rätt till insemination och kvinnan måste ha mannens skriftliga samtycke. Bara gifta eller sammanlevande heterosexuella par ska få tillgång till IVF och bara parets egna könsceller får användas. Men när det gäller *forskarnas frihet* är man förhållandevis öppna. När det gäller forskarnas frihet och forskarnas verksamhet vill utredare och politiker inte gärna medge att samhället kanske redan blundat alltför länge, att tekniken kanske redan har gått så långt att det är mer än hög tid att fundera över om vi ska göra

en radikal omvärdering av den.

*

Då utredningarna var under arbete var diskussionen om reproduktionsteknologin mycket sparsam utanför experternas inre cirkel. Och den snabbaste reaktionen på utredarnas förslag kom också från expert-håll – man tyckte att utredningarna var för restriktiva. Så skrev t ex professorerna Marc Bygdeman och Holsten Fagerberg ett särskilt yttrande i SOU 1985:5 där de hävdade att både spermie- och äggdonation skulle få förekomma i samband med IVF och att man inte skulle utfärda något förbud mot äggstockstransplantation.

Men nu har debatten och samtalen omkring dessa viktiga frågor äntligen börjat föras av en bredare allmänhet. Om detta vittnar det faktum att kvinnoorganisationer – och andra – har börjat ordna föredrag och seminarier omkring olika aspekter på teknikerna runt födandet och att en rad tidskrifter har uppmärksammat ämnet. *Socialmedicinsk tidskrift*, *Ord och Bild*, *Kvinnobulletinen* och danska *Retfærd* har publicerat artiklar på området. Ekumeniska *Vår lösen* ägnade dubbelnumret 8/9-85 åt ämnet "Fortlevnandens villkor: Vetenskap och valfrihet, Etik och teknik" och *Ottar* kom i höstas ut med temanumret "Välja barn. Om teknik och etik vid provrörsbefruktning och fosterdiagnostik". Listan kan förstås göras betydligt längre.

Numer finns det också ett internationellt feministiskt nätverk omkring dessa frågor – FINRRAGE (Feminist International Network of Resistance to Reproductive and Genetic Engineering). Organisationen arbetar bl a med att samla in information från alla världens hörn om fortplantningsteknologi och genteknisk utveckling. I krönikan publicerar vi en resolution som togs vid en konferens som FINRRAGE höll på Östra Grevie Folkhögskola sommaren 1985. Vi publicerar också ett yttrande över inseminationsutredningens betänkande *Barn genom befruktning utanför kroppen m m* som sammanställts av några medlemmar i den svenska delen av nätverket.

Artiklarna

En lämplig ingång till det här numret för dem av våra läsare som inte riktigt känner till de medicinska tekniker som tillsammans brukar kallas reproduktionsteknologi, är att börja med Anna Westerståhls artikel "Reproduktionsteknologi – vad är det?". Hon gör där en kortfattad genomgång av teknikerna och avslutar sin artikel med en ordlista där några centrala medicinska termer på området förklaras.

Var går egentligen gränsen mellan normalt och det som kallas onormalt i fostrets utveckling? Hur ser de valsituationer ut som den moderna tekniken skapar? Hur ska vi hantera den kunskap som fås genom fosterdiagnostiska prov? Dessa och andra frågor diskuterar Kajsa Sundström-Feigenberg i sin artikel "Att sätta gränser – om fosterdiagnostik och forskning på befruktade ägg".

Inseminationsutredningen talar aldrig om "kvinnans bästa". När man föreslår att bara gifta eller sammanboende heterosexuella kvinnor med makens/sambons skriftliga samtycke ska få komma i fråga för insemination eller provrörsbefruktning gör man det i namn av "barnets bästa". Men kanske vore det riktigare att i stället tala om "mannens och institutionernas bästa", skriver Gudrun Nordborg i sin artikel "Rätten att föda".

Hur ser den kulturellt definierade bilden av ett normalt kvinnoliv ut? Vad betyder barnet i en kvinnas liv? Hur stort ansvar ska sjukvården ta för att hjälpa infertila kvinnor och män? I sin artikel "Om jag inte har

barn, är jag kvinna då?" berör Hanne Sundby dessa och andra frågeställningar om den ofrivilligt barnlösa kvinnans situation.

Anna Weimarck utgår i sin essä "Fortplantningsteknologier – etik och kvinno-syn" från Gena Coreas viktiga bok *The Mother Machine* och hon diskuterar hela problemkomplexet gen- och reproduktionsteknologi i ett internationellt perspektiv. Hon frågar sig vilken kvinno- och människosyn som ligger till grund för de nya teknologierna och hon varnar för de skrämmande konsekvenser som tillämpningen av den moderna tekniken kan få.

Under rubriken "Debatt" publicerar vi också en artikel utanför temat. Redaktionen bad Eva Karlsson, ordförande i JÄMFO, att kommentera artiklarna i nr 3/86 om svensk jämställdhetspolitik. Vi har länge haft ambitionen att få igång en debatt omkring våra temanummer och vi kommer förhoppningsvis snart att kunna återkomma till denna rubrik.

*

Nästa nummer kommer att handla om nationalekonomi. Vad som därefter kommer är ännu inte riktigt bestämt. Men vi kommer så snart som möjligt att göra ett nytt "Mosaiknummer" – dvs ett tvärvetenskapligt nummer utan ett övergripande tema. Material till det numret efterlyses. Som vanligt är ni också hjärtligt välkomna med recensioner, rapporter, notiser, tips och synpunkter.